

СИЛАБУС

Судова медицина. Медичне право України. Модуль 1. Судова медицина

Вибіркова дисципліна

рівень вищої освіти	другий (магістерський) рівень вищої освіти
	в т.ч. зі скороченим нормативним терміном навчання
галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
спеціальність	228 «Педіатрія»
кваліфікація освітня	магістр медицини
кваліфікація професійна	лікар
освітньо-професійна програма	«Педіатрія»
форма навчання	денна
курс(и) та семестр(и) вивчення навчальної дисципліни	IV курс 7,8 семестр

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Прізвище, ім'я, по батькові викладача (викладачів), науковий ступінь, учене звання	Черняк В.В., к.м.н., доцент; Девяткін О.Є., к.м.н., доцент; Мустафіна Г.М., асистент; Малик Н.І., асистент; Прилуцький О.К., Ніколенко Д.Є., Грінько Р.М.
Профайл викладача (викладачів)	https://www.umsa.edu.ua/fakultets/med-two/kafedry/urology/sud-med/workers
Контактний телефон	0562 60 96 14
E-mail:	valentyna.cherniak214@gmail.com
Сторінка кафедри на сайті ПДМУ	https://www.umsa.edu.ua/fakultets/med-two/kafedry/urology/sud-med/workers

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обсяг навчальної дисципліни (модуля)

Кількість кредитів / годин – 1,5/ 45, із них:

Лекції (год.) – 6

Практичні заняття (год.) – 24

Самостійна робота (год.) – 15

Вид контролю – ПМК (підсумковий модульний контроль)

Політика навчальної дисципліни визначається системою вимог, які науково-педагогічні працівники пред'являють до здобувачів освіти при вивченні дисципліни Модуль 1. «Судова медицина» та ґрунтується на засадах академічної доброчесності (<https://www.pdmu.edu.ua/n-process/department-npr/normativni-dokumenti>).

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти з дисципліни передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної або наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені *відповідальності* згідно нормативних документів.

Здобувачі освіти, вивчаючи дисципліну М1. «Судова медицина», зобов'язані:

- виконувати графік навчального процесу і не допускати невиконання навчального плану та індивідуального навчального плану без поважних на те причин, приходити на заняття своєчасно, відповідно до розкладу занять
- виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями;
- дотримуватися вимог до зовнішнього вигляду (дрес-коду) осіб, затвердженого рішенням ректорату від 29.08.2014 року
- підтримувати порядок в навчальних кімнатах, дбайливо та охайно відноситись до майна кафедри (меблів, підручників, макропрепаратів, вологих препаратів, муляжів);
- не виносити без дозволу науково-педагогічних працівників речі та різне обладнання з навчальних кімнат та кафедри, а в разі умисного пошкодження – компенсувати їх вартість в порядку, визначеному чинним законодавством;
- дотримання морально-етичних принципів перебування на території клінічних баз.

Здобувачам освіти, вивчаючи дисципліну М1. «Судова медицина»,
забороняється:

- протягом заняття виходити з аудиторії без дозволу викладача;
- користуватись під час занять мобільним телефоном і іншими засобами зв'язку та отримання інформації без дозволу викладача;
- займатись сторонньою діяльністю, відволікати інших студентів та заважати викладачу;
- вживати наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги, спиртні напої на кафедрі, палити на території кафедри і перебувати в приміщенні кафедри в стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння;
- вчиняти протиправні та аморальні дії, що можуть створити небезпечні умови для здоров'я та/або життя оточуючих, які принижують людську гідність, вживати ненормативну лексику.

Опис навчальної дисципліни (анотація) Модуль 1. Судова медицина – це спеціальна медична наука, яка вивчає і розробляє певні питання медичного, біологічного та медико-криміналістичного спрямування для запитів правової практики, правосуддя та охорони здоров'я.

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни (міждисциплінарні зв'язки)

Вивчення **Модуля 1. Судова медицина** базується на знаннях, отриманих здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти при засвоєнні анатомії людини, гістології, цитології та ембріології, інтегрується при вивченні патоморфології, патофізіології, експериментальної та клінічної фармакології з імунологією та алергологією.

Необхідні знання, уміння і навички, отримані при вивченні **Модуля 1. Судова медицина** потрібні здобувачам вищої освіти при опануванні таких дисциплін як внутрішні хвороби, хірургія, травматологія та в подальшій професійній діяльності.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

метою вивчення навчальної дисципліни **Модуль 1. Судова медицина** є:

- надання здобувачам вищої освіти комплексу сучасних знань медичного, біологічного та медико-криміналістичного характеру для вирішення питань, що виникають у практичній діяльності органів правосуддя та судочинства під час розслідування справ проти здоров'я та життя людини.

Основними завданнями вивчення дисципліни **Модуль 1. Судова медицина** є:

- вивчення процесуально-організаційних питань проведення судово-медичної експертизи;
- вивчення трупних явищ, як абсолютних ознак смерті та їх судово-медичне значення;
- вивчення опису тілесних ушкоджень, їх виду, характеру та механізму його виникнення, в тому числі для визначення ступеня тяжкості травм;
- вивчення методів дослідження речових доказів біологічного та медико-криміналістичного походження, в тому числі про судово-медичну ідентифікацію невідомої особи.

Компетентності та результати навчання згідно з освітньо-професійною програмою, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні)

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Педіатрія» у професійній діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов та вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК	Компетентності
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК3	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.
ЗК5	Здатність приймати обґрунтовані рішення, працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК	Компетентності
СК1	Навички опитування пацієнта.
СК2	Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.

СК 13	Здатність до проведення санітарно-гігієнічних і профілактичних заходів.
СК 16	Здатність до проведення експертизи працездатності.
СК 17	Здатність до ведення медичної документації.

Програмні результати навчання, формування яких сприяє вивченню модуля 1. Судова медицина.

По завершенню вивчення дисципліни Модуль 1. Судова медицина здобувачі вищої освіти повинні:

знати: основи знань щодо сучасних можливостей судово-медичної експертизи, структуру служби та функції її підрозділів, виконання функцій судового експерта згідно процесуального законодавства за професійним спрямуванням;

вміти: встановлення факту біологічної смерті, опису трупа на місці його виявлення, опису трупних явищ, опису тілесних ушкоджень та визначення їх виду, характеру, виявлення та опису речових доказів біологічного походження (в т.ч. за макропрепаратами, вологими препаратами, муляжами, фотоілюстраціями за темами).

Тематичний план лекцій. Модуль 1. Судова медицина

№№/зп	Назва теми	Кількість годин
1.	Модуль 1. Судова медицина Процесуально-організаційні питання проведення судово-медичної експертизи в Україні. Судово-медична танатологія. 1.Визначення поняття про судову-медичну науку її складові. 2.Структура судово-медичної служби в Україні 3.Об'єкти судово-медичного дослідження. 4.Етапи судово-медичного дослідження та її регламентація. Види експертиз та їх судово-медичне значення. 5.Класифікація смерті, відносні та абсолютні ознаки смерті. Категорії трупів, що підлягають судово-медичному дослідженню. 6.Танатологія та її види, поняття про танатогенез, швидка та агональна смерть, діагностичні та морфологічні особливості. 7.Трупні явища: ранні та пізні. Ранні трупні явища: трупні плями, стадії, методи дослідження трупних плям та їх судово-медичне значення. 8.Судово-медичне значення трупного висихання, трупного залякання, трупного охолодження та аутолізу. 9. Пізні трупні явища: руйнівні та зберігаючі.	2
2.	Загальні питання судово-медичної травматології.	2

	Ушкодження тупими та гострими предметами. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті від дії тупих та гострих предметів. 1.Поняття про травматизм, його види, судово-медичне значення. 2.Визначення поняття про тупі предмети, тупими їх класифікація. Класифікація тупих предметів за призначенням (класифікація М.І. Авдєєва), та за характером травмуючої поверхні (А.І. Муханова, 1974,1988). 3.Морфологічні особливості ушкоджень тупими предметами та механізм виникнення ушкоджень, їх характеристика. 4.Садна, синці, рани, переломи, від дії тупих предметів класифікація переломів, переломи кісток склепіння черепа. 5.Особливості ушкоджень частинами тіла людини та тварин. 6.Особливості ушкоджень, які виникають при падінні з висоти. 7. Гострі предмети, їх класифікація, види ран від дії гострих предметів. 8. Судово-медичне значення ран від дії гострих предметів, особливості нанесення ушкодження власною та сторонньою рукою. 9. Методи вивчення та ідентифікації гострих предметів та їх ушкоджень.	
3.	Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. Встановлення ступеня тяжкості тілесного ушкодження, стану здоров'я та віку. 1.Приводи і порядок проведення експертизи потерпілих, обвинувачуваних та інших осіб. 2. Методика проведення експертизи. 3.Встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. 4. Поняття про ушкодження небезпечні для життя. 5.Ступені тяжкості тілесних ушкоджень, Кваліфікаційні ознаки тяжких, середньої тяжкості, легких тілесних ушкоджень. 6. Судово-медична експертиза стану здоров'я, симуляції, агравації, штучних хвороб і самоушкодження.	2
	Разом	6

Тематичний план семінарських занять за модулями і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на семінарському занятті
 - навчальною програмою не передбачено

Теми практичних занять за модулями і змістовими модулями Модуль 1.
Судова медицина

№№/ зп	Назва теми	Кількість годин
	Модуль 1. Судова медицина	
	Змістовий модуль 1. Предмет і завдання судової медицини. Процесуально-організаційні питання проведення судово-медичної експертизи в Україні. Судово-медичні засади експертизи насильницької та ненасильницької смерті. Судово-медична танатологія.	
1.	Тема 1. Процесуально-організаційні питання проведення судово-медичної експертизи в Україні. Судово-медична танатологія. 1. Визначення поняття про судово-медичну науку її складові. Поняття про судову медичну експертизу. Структура судово-медичної служби в Україні 2. Об'єкти судово-медичного дослідження. 3. Етапи судово-медичного дослідження та її регламентація 4. Види експертиз та їх судово-медичне значення 5. Класифікація смерті, відносні та абсолютні ознаки смерті. 6. Танатологія та її види, поняття про танатогенез, швидка та агональна смерть, діагностичні та морфологічні особливості. 7. Трупні явища: ранні та пізні. Ранні трупні явища: трупні плями, стадії та методи дослідження трупних плям та їх судово-медичне значення 8. Давність настання смерті за трупними явищами 9. Судово-медичне значення трупного висихання, трупного залякання, трупного охолодження та аутолізу. 10. Пізні трупні явища. Руйнівні: гниття, етапи та ознаки гниття. 11. Пізні зберігаючі трупні явища: муміфікація, жировіск, торф'яне дублення, умови їх виникнення та судово-медичне значення.	2
2.	Тема 2. Судово-медичний розтин трупа. Демонстрація розтину. Визначення давності настання смерті. Огляд трупа на місці події. Складання «Протоколу огляду трупа на місці його виявлення». Особливості проведення судово-медичної експертизи при	2

	встановленні особи невідомої людини. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи дослідження. 1.Судово-медична експертиза трупа, загальні відомості, порядок проведення, зовнішнє та внутрішнє дослідження, визначення давності настання смерті. 2.Огляд трупа на місці події. Виявлення, фіксація, методи та стадії огляду трупа, алгоритми опису трупа, одягу, речових доказів біологічного походження, складання «Протоколу огляду трупа на місці його виявлення». 3.Особливості дослідження трупів невідомих осіб /антропометрія, словесний портрет, особливі ознаки, дактилоскопія, зубна формула тощо/, розчленованих, скелетованих трупів та кісткових залишків. Складові «Упізнавальної карти». 4.Особливості судово-медичних ідентифікаційні досліджень за кістковими залишками, кістками черепа аналіз та трактування медичної документації, структура «Упізнавальної карти». 6.Особливості дослідження об'єктів біологічного походження та методів судово-медичної криміналістики.	
3.	Тема 3. Судово-медична експертиза у випадку наглої смерті. Самостійний розтин трупа. 1.Поняття про наглу смерть та її фактори ризику. 2.Особливості дослідження трупів та діагностика наглої смерті при захворюваннях серцево-судинної системи, органів дихання, травлення, центральної нервової, сечостатевої систем; при вагітності, під час пологів, від інфекційних захворювань. 3.Використання лабораторних досліджень: гістологічного, гістохімічного, ангіографічного, полум'яно-фотометричного, біохімічного, бактеріологічного для обґрунтування причини смерті. 4.Раптова смерть у дитячому віці: основні причини, діагностика; синдром раптової дитячої смерті. 5.Раптова смерть за особливих обставин. 6.Визначення танатогенезу при поєднанні різних нозологічних форм захворювань та травми: встановлення основної причини смерті, її діагностика.	2
4.	Тема 4. Судово-медична експертиза новонароджених. Активне та пасивне дітовбивство. 1.Особливості судово-медичної експертизи /дослідження/ та техніки розтину трупів новонароджених.	2

	2.Встановлення новонародженості, доношеності, зрілості, живонародженості, життєздатності та довготривалості життя після пологів. 3.Використання результатів інструментальних та лабораторних методів досліджень - гістологічного, рентгенологічного, біохімічного для обґрунтування судово-медичного висновку. 4.Причини смерті плода і новонародженого. 5. Дітовбивство: активне та пасивне.	
	Змістовий модуль 2. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. Визначення ступеня тяжкості тілесного ушкодження. Судово-медична експертиза при спірних статевих станах і статевих злочинах.	
5.	Тема 5. Судово-медична експертиза встановлення ступеню важкості тілесних ушкоджень, стану здоров'я та віку. 1.Приводи до судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачуваних та інших осіб, її організація, особливості проведення і документація. 2.Судово-медична експертиза з приводу наявності на потерпілому тілесних ушкоджень. Визначення видів пошкоджень, давності нанесення та ступеня їх тяжкості. 3.Юридична класифікація тілесних ушкоджень за ступенем їх тяжкості відповідно до КК України. Критерії тяжкості тілесних ушкоджень відповідно до діючих "Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень". 4.Тяжкі тілесні ушкодження. 5.Ушкодження середньої тяжкості. 6.Легкі тілесні ушкодження. Побой, мордування, мучення. 7.Експертиза стану здоров'я: симуляція, агравація, дисимуляція, штучні хвороби, самоушкодження/калічення членів.	2
	Змістовий модуль 3. Загальні відомості про отрути, механізм їх дії та основи судово-медичної діагностики отруєнь. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії фізичних факторів зовнішнього середовища. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії крайніх температур. Судово-медична експертиза ушкоджень від технічної і атмосферної електрики.	
6.	Тема 6. Загальні відомості про отрути, механізм їх дії та основи судово-медичної діагностики отруєнь.	2

	Судово-медична діагностика гострого алкогольного отруєння. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії крайніх температур. Судово-медична експертиза ушкоджень від технічної і атмосферної електрики. 1. Умови дії отрут. Перебіг отруєнь. 2. Особливості огляду місця події при підозрі на смерть від отруєння. 3. Вимоги до судово-медичного дослідження трупа у разі підозри на отруєння, судово-медичний розтин трупа, судово-токсикологічне дослідження, правила вилучення органів і тканин трупа для лабораторних досліджень. 4. Класифікація отрут. 5. Отруєння етиловим спиртом: його дія на організм, токсикокінетика, кількісне визначення алкоголю в крові та сечі, методи дослідження. Судово-медична діагностика смерті від алкогольної інтоксикації. 6. Місцева та загальна дія високої температури. Опіки, які спричинені різними чинниками, їх морфологічна характеристика. 7. Особливості експертизи обгорілих трупів, визначення життєвості потрапляння тіла в полум'я. 8. Загальна дія високої температури на організм. Тепловий та сонячний удари. Особливості діагностики. 9. Загальна та місцева дія низької температури. Смерть від переохолодження організму та його ознаки на трупі. 10. Умови, які спричиняють смерть від переохолодження, генез смерті. 11. Судово-медична експертиза смерті від дії технічного електричного струму. Механізм дії технічного електричного струму на організм людини. 12. Умови, які впливають на наслідки електротравми. Генез смерті при електротравмі. Особливості огляду місця події. 13. Електрична мітка входу та виходу струму з організму; інші ознаки дії струму. Лабораторні методи дослідження електромітки. 14. Ушкодження атмосферою електрикою, причини смерті.	
	Змістовий модуль 4. Загальні питання судово-медичної травматології. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії механічних чинників. Судово-медична експертиза ушкоджень тупими та гострими предметами.	
7.	Тема 7. Судово-медична травматологія. Ушкодження	2

	тупими предметами. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті від дії тупих предметів. Поняття про кататравму. 1.Причин визначення поняття "травма", "ушкодження". Ушкодження тупими предметами, їх класифікація. 2.Загальні відомості про ушкодження тупими предметами. Механізм дії тупих предметів та характер ушкоджень, які виникають від їх дії. 3.Садна, синці їх морфологічна характеристика та судово-медичне значення 4.Рани від дії тупих предметів, їх видові ознаки переломи кісток скелету, черепа. 5.Особливості ушкоджень частинами тіла людини та тварин. 6.Особливості ушкоджень, які виникають при падінні з висоти.	
8.	Тема 8. Ушкодження гострими предметами. 1.Види гострих предметів, механізми виникнення ушкодження. 2.Морфологічні особливості різаних, колотих, колото-різаних, рубаних та пиляних ран, в тому числі особливості ушкоджень гострими предметами в різних ділянках тіла. 3.Особливості ушкоджень, заподіяних власною та сторонньою рукою. Питання, які виникають при судово-медичному дослідженні ушкоджень гострими предметами. 4.Особливості встановлення механізму дії та ідентифікації гострих предметів. 5.Методи визначення зажиттєвості та давності спричинення ушкоджень.	2
9.	Тема 9. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. 1.Поняття про вогнепальні ушкодження, класифікація вогнепальної зброї, її види. 2.Патрон та його складові частини. Механізм пострілу: головна балістична хвиля, вбивча сила кулі. 3.Пояси дії куль залежно від їх кінетичної енергії; гідродинамічна дія кулі. 4.Ознаки та варіанти пострілу впритул. Значення відбитка дульного зрізу та механізм його утворення. 5.Постріл на близькій відстані, його ознаки. 6.Постріл на неблизькій відстані, його ознаки. 7.Визначення вхідного та вихідного кульових отворів при пострілах на різних відстанях на одязі та шкірі. 8.Ушкодження з мисливської зброї.	2

	9.Особливості вогнепального ранового каналу у разі його проходження крізь різні органи і тканини. Встановлення напряму пострілу при проходженні кулі крізь плоскі, трубчасті кістки та паренхіматозні органи. 10.Ушкодження з газової зброї, ушкодження від гранат, запалів, мін, снарядів, вибухових речовин. 11.Спеціальні методи досліджень, які застосовують при експертизі вогнепальної травми. 12.Особливості огляду місця події і значення слідчого експерименту для вирішення питань, поставлених слідчими органами при розслідуванні справ, пов'язаних з експертизою вогнепальних ушкоджень.	
10.	Тема 10. Судово-медична експертиза механічної асфіксії. Странгуляційна механічна асфікія. Судово-медична експертиза аспіраційної, обтураційної, компресійної механічної асфіксії. Судово-медична експертиза при утопленні. 1.Поняття про гіпоксію, асфіксію та механічну асфіксію. 2.Клінічна картина вмирання при асфіксії, стадії перебігу. Післяасфіктичний період. 3.Загальноасфіктичні ознаки. Класифікація механічної асфіксії. 4.Странгуляційна механічна асфіксія: повішення, зашморги, їх види та варіанти накладання. 5.Генез смерті при повішенні, діагностика смерті від повішення; видові ознаки, ознаки зажиттєвості та післясмертності, встановлення механізму виникнення ушкоджень на тілі. 6.Задушення петлею, видові ознаки, особливості ходу странгуляційної борозни. Ознаки боротьби та самооборони. 7.Задушення руками, морфологічні ознаки та видові ознаки. 8.Асфіксія від попадання сторонніх предметів, рідини та блювотних мас у дихальні шляхи. Діагностика зажиттєвості попадання сторонніх предметів у дихальні шляхи. 9.Стиснення грудей і живота, генез смерті, морфологічні ознаки цього виду асфіксії. 10. Утоплення: механізм смерті, видові ознаки, ознаки перебування трупа у воді, лабораторні методи дослідження при діагностиці утоплення. Ушкодження на трупі, який перебував у воді. Встановлення строку перебування трупа у воді. 11. Асфіксія в обмеженому(закритому просторі).	2

11.	Змістовий модуль 5. Складання Акту судово-медичного дослідження трупа та формулювання судово-медичного діагнозу. *Тема 11. Складання Акту судово-медичного дослідження трупа та формулювання судово-медичного діагнозу. 1. Визначення танатогенезу при поєднанні різних нозологічних форм захворювання та травми: встановлення основної причини смерті, її діагностика. 2. Значення аналізу виявлених діагностичних ознак при вирішенні експертних питань та формулювання судово-медичного діагнозу. 3. Поняття про причину смерті. Встановлення та причини та генезу смерті. 4. Документація, яку складають при судово-медичній експертизі (дослідженні) трупів. 5. Принципи побудови судово-медичного діагнозу та експертних висновків.	2
12.	Підсумковий модульний контроль (ПМК).	2
	Разом	24

Примітка: *тема з якої обов'язково повинна бути позитивна оцінка

Самостійна робота

№№/зп	Назва теми	Кількість годин
1.	Опрацювання тем, що не входять до плану аудиторних занять	
1.	Судово-медична експертиза ушкоджень від дії біологічних чинників. Отруєння різними групами отрут. 1. Поняття про біологічний чинник зовнішнього середовища та особливості проведення судово-медичної експертизи. 2. Судово-медична діагностика внаслідок дії місцеводеструючих, кров'яних, деструктивних, функціональних отрут та від наркотичних речовин. 3. Значення судово-токсикологічного дослідження у випадках смерті від отруєнь.	1,5
2.	СМЕ кататравми. Судово-медична експертиза транспортної травми. 1. Поняття про кататравму (падіння з висоти). 2. Особливості падіння та механізму ушкоджень при падінні з висоти та на площину. 3. Ушкодження внутрішніх органів при кататравмі.	2,5

	4.Поняття про транспортну травму, її види, механізми транспортної травми. 5. Специфічні, характерні, нехарактерні ушкодження автомобільної травми. 6.особливості судово-медичного розтину трупа при транспортній травмі.	
3.	Судово-медична експертиза спірних статевих станів та статевих злочинів. 1.Експертиза статевих станів (гермафродитизм, статева зрілість). Встановлення статевої зрілості осіб жіночої та чоловічої статі. 2.Встановлення здатності до статевих зносин і до запліднення (статево-репродуктивної здатності). 3.Встановлення характеру та механізму виникнення ушкодження при скоєнні насильницького статевого акту (експертиза з приводу зґвалтувань). 4.Встановлення вагітності та минулих пологів, Встановлення зв'язку переривання вагітності з травмою, встановлення штучного переривання вагітності (експертиза кримінального абортів). 5.Встановлення ознак розбещення. Встановлення ознак, які можуть свідчити про насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (про скоєння насильницького акту мужолозтва). 6. Виявлення у осіб чоловічої статі ознак, які можуть бути використані при встановленні факту насильницького статевого акту. Встановлення венеричного захворювання.	2,5
4.	Складання «Акт судово-медичного дослідження (обстеження) трупа, «Висновок експерта», формулювання та обґрунтування судово-медичного діагнозу. 1.Принципи та етапи «Акт судово-медичного дослідження (обстеження)» та «Висновок експерта». 2.Обґрунтування судово-медичного діагнозу, висновків, заключення та відповідей на питання при проведенні дослідження (обстеження) об'єктів судово-медичного дослідження.	5,5
	Підготовка до підсумкового модульного контролю	3
	Разом	15

8. Індивідуальні завдання: робочою програмою не передбачені.

9. Перелік теоретичних питань для підготовки студентів до підсумкового модульного контролю (ПМК).

1. Судова медицина як наука, судово-медична експертиза, експерт, судово-медичний експерт, лікар-експерт. Права, обов'язки та відповідальність судово-медичного експерта та лікаря-експерта при виконанні експертних функцій.
2. Організація судово-медичної служби на Україні, види та порядок її виконання, структура бюро СМЕ, відділи та відділення, принцип інстанційності. Роль судово-медичної експертизи в роботі органів правосуддя та охорони здоров'я.
3. Основні етапи розвитку судової медицини. Внесок видатних вчених (П.А.Мінакова, С.О.Громова, Н.С.Бокаріуса, М. І. Райського, М. В. Попова, Ю.С.Сапожникова) в розвиток судової медицини.
4. Об'єкти судово-медичної експертизи. Види експертиз. Вимоги до документації.
5. Трупні явища, які підлягають судово-медичному дослідженню. Відмінність судово-медичного дослідження від патологоанатомічного.
6. Судово-медична класифікація смерті. Насильна смерть та її роди. Роль судово-медичного експерта в визначенні роду насильної смерті.
7. Використання органів та тканин від трупу людини для трансплантації, правові та медичні аспекти пересадки внутрішніх органів.
8. Філософські визначення: життя та смерті. Клінічна та біологічна смерть, їх діагностика. Судово-медичне значення відносних та абсолютних ознак смерті.
9. Трупні явища: ранні та пізні. Поняття про супраівітальні реакції. Визначення давності настання смерті за трупними явищами.
10. Трупні плями та їх судово-медичне значення. Трупне залякання: строки його виникнення та розвитку в залежності від ряду умов. Його значення для визначення часу настання смерті.
11. Трупне охолодження та явище трупного висихання. Їх значення в судово-медичній практиці, аутоліз.
12. Пізні трупні явища: руйнівні та зберігаючі. Трупне гниття, його розвиток та судово - медичне значення.
13. Пізні трупні явища, види природної консервації трупу (зберігаючі) та їх судово – медичне значення: муміфікація, жировіск, торфяне дублення.
14. Судово – медичні показники визначення давнини настання смерті.
15. Судово-медичний розтин трупа, етапи розтину. Особливості дослідження трупів невідомих осіб.
16. Огляд трупа на місці його виявлення та участь лікаря-судово-медичного експертата лікаря-експерта в слідчих діях, вилучення речових доказів біологічного походження. Складання «Протоколу огляду трупа на місці його виявлення». Роль лікаря – спеціаліста в огляді трупу на місці його знаходження.
17. Раптова смерть. Визначення поняття, медико – соціальне значення і причини. Значення факторів розвитку раптової смерті.
18. Судово-медична експертиза трупів новонароджених. Судово-медичне значення та експертне значення ознак новонародженості, доношеності (зрілості), живо-мертвонародженості, життєздатності.
19. Визначення терміну "дітовобивство" (активне, пасивне), ознаки новонародженої дитини.
20. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачувальних та інших осіб.

Встановлення ступеня важкості тілесних ушкоджень, стану здоров'я та віку. Критерії для тяжкого тілесного ушкодження, середньої важкості та легкого тілесного ушкодження.

21. Юридична класифікація тілесних ушкоджень згідно з КК України. Тяжкі тілесні ушкодження. Небезпечні для життя в момент виникнення тяжкі тілесні ушкодження.

22. Приводи до судово - медичного огляду живих осіб, організація, методи і документація цих видів експертизи. Визначення понять "симуляція", "агравация", "дисимуляція", "калічення членів". Особливості судово - медичної експертизи при вказаних станах та їх діагностика.

23. Експертиза статевих станів (гермафродитизм, статева зрілість, статевопродуктивна здатність) та згвалтування. Кримінальний, аборт. Ознаки та методи виявлення абортів, який був у минулому.

24. Судово-медичне значення "отрута". Умови дії отрути. Класифікація отрут і отруєнь.

25. Отруєння корозивними отрутами - кислотами та лугами.

26. Деструктивні отрути. Отруєння солями ртуті

27. Судово - медична діагностика отруєнь отрутами, що утворюють метгемоглобін.

28. Судово - медична діагностика отруєнь, окисом вуглецю.

29. Отруєння миш'яком, таллієм.

30. Отруєння снодійними препаратами.

31. Отруєння етиловим алкоголем та його сурогатами.

32. Отруєння органічними та неорганічними, сполуками фосфору.

33. Функціональні отрути. Отруєння ціаністими сполуками.

34. Отруєння стріхніном, атропіном.

35. Отруєння наркотичними отрутами (морфін, героїн, опій, кокаїн, та інші).

36. Правила вилучення внутрішніх органів для судово - токсикологічного дослідження та оцінка їх результатів.

37. Поняття "травма". Класифікація ушкоджень, види травматизму. Питання, які вирішуються при механічній травмі. Судово-медична експертиза ушкоджень тупими предметами. Класифікація тупих предметів за призначенням (класифікація М.І. Авдєєва), та за характером травмуючої поверхні (А.І. Муханова, 1974, 1988).

38. Садна, синці. Їх судово-медичне значення.

39. Характер переломів плоских та трубчастих кісток, які виникли від дії тупих предметів та їх судово-медичне значення.

40. Забиті рани, їх характер в залежності від виду тупого предмету та локалізації.

41. Особливості ушкоджень при падінні тіла.

42. Методи встановлення зажиттєвості і давнини виникнення ушкоджень.

43. Судово-медична експертиза ушкоджень гострими предметами. Різани рани, особливості нанесення власною та сторонньою рукою. Колоті та колото-різани рани. Характер цих ран, які виникли від дії своєї та сторонньої руки. Рубані і різані рани, їх характер в залежності від роду насильної смерті.

44. Питання, які вирішуються при судово-медичній експертизі різаних, колотих, колото-різаних та рубаних ран.

45. Класифікація автотравми. Ушкодження, які виникають при різних видах автомобільної травми. Особливості ушкоджень при рейковій травмі.
46. Класифікація ручної, стрілецької вогнепальної зброї. Устрій патрону. Кінетична енергія кулі. Дистанції пострілу та видові ознаки для кожної із них.
47. Вхідний та вихідний кульові отвори при пострілі впритул. Особливості ранового каналу при пострілі впритул. Значення відбитку дульного зрізу.
48. Ушкодження при пострілі холостими патронами та в випадках вибуху мін, запалів, снарядів.
49. Особливості вхідного та вихідного кульових отворів при близькій дистанції пострілу.
50. Особливості кульових ушкоджень плоских та трубчатих кісток. Визначення напрямку ранового каналу та послідовності пострілів.
51. Механізм дії кулі на тіло людини в залежності від її кінетичної енергії (пояси дії кулі). Гідродинамічна дія кулі.
52. Діагностика вхідного і вихідного кульових отворів при неблизькій відстані пострілу, механізм їх виникнення.
53. Ушкодження дробом, визначення відстані пострілу в випадках дробових ушкоджень.
54. Значення лабораторних методів досліджень при експертизі вогнепальних ушкоджень.
55. Асфіксія, визначення механічної асфіксії та класифікація її видів, життєвий перебіг асфіксії.
56. Загально-асфіктичні ознаки та їх судово - медичне значення.
57. Странгуляційна асфіксія, видові ознаки.
58. Повішення, задушення петлею.
59. Смерть від механічної асфіксії в результаті задушення руками та закриття отворів рота і носа.
60. Діагностика смерті від механічної асфіксії в результаті потрапляння сторонніх предметів і блювотних мас в дихальні шляхи. Показники їх життєвого потрапляння.
61. Смерть від механічної асфіксії в результаті здавлювання (стискання) грудей і живота.
62. Судово - медична діагностика смерті від утоплення.
63. Ознаки утоплення, ознаки перебування у воді.
64. Судово - медична діагностика смерті від дії технічної електрики.
65. Судово-медична експертиза смерті від дії атмосферної електрики.
66. Смерть від дії високої температури. Визначення життєвого потрапляння тіла людини в вогонь.
67. Судово-медична діагностика смерті від переохолодження. Правила дослідження замерзлих трупів.
68. Поняття "речові докази", значення речових доказів при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я людини. Правила вилучення та направлення на дослідження. Установи, які проводять експертизу речових доказів біологічного походження.
69. Основні питання, які вирішуються при дослідженні крові.
70. Методи виявлення крові в плямі.

- 71.Визначення групової приналежності крові. Судово - медична оцінка результатів дослідження.
72. Визначення видової приналежності крові.
- 73.Дослідження волосся. Питання, які вирішуються при експертизі даного об'єкту.
- 74.Методи дослідження сім'яної рідини та плям сперми.
- 75.Сучасні медико-криміналістичні методи дослідження, які використовуються в судово-медичній експертизі.
76. Ідентифікаційні дослідження знарядь травми.
77. Ідентифікаційні дослідження за кістковими залишками і кістками черепа.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: підсумковий модульний контроль (ПМК).

Система поточного та підсумкового контролю. Контрольні заходи оцінювання навчальної дисципліни здобувачів вищої освіти включають поточний та підсумковий контроль знань, умінь і навичок. Науково-педагогічний працівник обов'язково оцінює успішність здобувача вищої освіти на кожному занятті за чотирибальною (традиційною) шкалою. Критерії оцінювання визначені робочою навчальною програмою з дисципліни М1. Судова медицина, яка затверджена на вченій раді медичного факультету №2 ПДМУ. Контрольні заходи базуються на принципах: відповідності стандартам вищої освіти; використання стандартизованої та уніфікованої системи діагностики, спрямованої на застосування знань; визначеності критеріїв оцінювання; об'єктивності та прозорості технології контролю.

Оцінка успішності є інтегрованою (оцінюються всі види роботи здобувачів вищої освіти як під час підготовки до заняття, так і під час заняття) за критеріями, які доводяться до їх відома на початку вивчення дисципліни. (табл.1).

Конвертація поточної оцінки, виставленої за традиційною 4-бальною шкалою, в багатобальну на кожному занятті не проводиться.

Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти:

табл.1

За 4 бальн ою шкало ю	Оцінка в ЕКТС	Критерії оцінювання
5 (відмі нно)	A	Здобувач освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили, володіє не менш ніж 90% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
4 (добр	B	Здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує

е)		вправи і задачі у стандартизованих ситуаціях, самостійно виправляє помилки, кількість яких незначна, володіє не менш ніж 85% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	C	Здобувач освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом науково-педагогічного працівника, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок, володіє не менш ніж 75% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
3 (задовільно)	D	Здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою науково-педагогічного працівника може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. Володіє не менш ніж 65% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	E	Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом на рівні вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні. Володіє не менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
2 незадовільно	FX	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину матеріалу. Володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.
	F	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, так і усіх видів контролю.

Перед проведенням ПМК науково-педагогічний працівник розраховує середнє арифметичне значення поточної успішності здобувачів вищої освіти, що конвертуються згідно з таблицею 2.

Схема нарахування та розподіл балів які отримують здобувачі вищої освіти за поточну успішність балам за ПМК та традиційній чотирьохбальній оцінці табл. 2

Середній бал за поточну успішність (A)	Бали за поточну успішність з модуля (A*24)	Бали за ПМК з модуля. (A*16)	Бали за модуль та/або екзамен (A*24 + A*16)	Категорія ЄКТС	За 4-бальною шкалою
1	2	3	4	5	6
2	48	32	80	F FX	2 незадовільно
2,1	50	34	84		
2,15	52	34	86		
2,2	53	35	88		

2,25	54	36	90		
2,3	55	37	92		
2,35	56	38	94		
2,4	58	38	96		
2,45	59	39	98		
2,5	60	40	100		
2,55	61	41	102		
2,6	62	42	104		
2,65	64	42	106		
2,7	65	43	108		
2,75	66	44	110		
2,8	67	45	112		
2,85	68	46	114		
2,9	70	46	116		
2,95	71	47	118		
3	72	50	122		
3,05	73	50	123		
3,1	74	50	124		
3,15	76	50	126		
3,2	77	51	128		
3,25	78	52	130	E	3 задовільно
3,3	79	53	132		
3,35	80	54	134		
3,4	82	54	136		
3,45	83	55	138		
3,5	84	56	140	D	
3,55	85	57	142		
3,6	86	58	144		
3,65	88	58	146		
3,7	89	59	148		
3,75	90	60	150	C	4 добре
3,8	91	61	152		
3,85	92	62	154		
3,9	94	62	156		
3,95	95	63	158		
4	96	64	160	C	4 добре
4,05	97	65	162		
4,1	98	66	164		
4,15	100	66	166		
4,2	101	67	168		
4,25	102	68	170		
4,3	103	69	172		
4,35	104	70	174		
4,4	106	70	176		
4,45	107	71	178		
4,5	108	72	180	B	
4,55	109	73	182		
4,6	110	74	184		
4,65	112	74	186		
4,7	113	75	188		
4,75	114	76	190		
				A	5 відмінно

4,8	115	77	192		
4,85	116	78	194		
4,9	118	78	196		
4,95	119	79	198		
5	120	80	200		

Мінімальна кількість балів, що студенти отримують за поточну успішність – 72.

Підсумковий контроль засвоєння модуля проводиться на останньому практичному занятті. До підсумкового модульного контролю допускаються здобувачі освіти, які:

- відвідали всі лекції (або відпрацювали пропущені лекції у встановленому порядку);
- відвідали практичні заняття (або відпрацювали пропущені заняття у встановленому порядку) і набрали суму балів, не меншу за мінімальну;
- опанували практичні навички:
 - виявлення, опис, методи дослідження трупних явищ та давність настання смерті;
 - засвоїли алгоритми опису тілесних ушкоджень від дії різноманітних чинників, їх вид, характер, механізм нанесення, давність, ступінь тяжкості,
 - навчилися складати та трактувати результати судово-медичного дослідження (обстеження) за даними судово-медичної документації: «Протокол огляду трупа на місці його виявлення», «Акт судово-медичного дослідження (обстеження)» або «Висновок експерта» (з формулюванням і обґрунтуванням судово-медичного діагнозу);

Під час підсумкового модульного контролю здобувачі вищої освіти складають:

А) усно відповідають на 2 питання;

Б) виконують практично орієнтоване завдання: опис макропрепарату або вологого препарату, з метою відстеження алгоритмів опису, діагностики виду, характеру та механізму виникнення ушкоджень.

Оцінка за підсумковий модульний контроль складається із оцінювання всіх елементів підсумкового модульного контролю.

Методика проведення підсумкового модульного контролю (ПМК)

ПМК проводиться у вигляді усного опитування (за білетом). Білет включає два контрольні питання та практично орієнтоване завдання діагностування одного макропрепарату чи вологого препарату з визначенням назви органа чи частини органа, виду, характеру, локалізації, форми ушкодження, наявності тих чи інших видових та діагностичних ознак ушкодження, наявності сторонніх включень, накладань, нашарувань, забруднень, кількість ушкоджень, стан оточуючих чи прилеглих тканин, давність настання, одночасність нанесення ушкодження, механогенез або спосіб нанесення, дія сторонньої чи власної руки.

Критерії оцінювання усного опитування:

28 – 30 балів - за теоретичне питання одержує здобувач вищої освіти, який повною мірою володіє теоретичним навчальним матеріалом з тем, може використовувати одержані знання для відповіді на питання, обґрунтувати свою відповідь; засвоїв практичні навички.

24 – 27 балів - за теоретичне питання одержує здобувач вищої освіти, який у повній мірі володіє теоретичним матеріалом з тем, може використовувати одержані знання для відповіді на питання, але з деякими утрудненнями обґрунтовує свою відповідь; засвоїв практичні навички.

20 – 23 балів - за теоретичне питання одержує здобувач вищої освіти, який недостатньо володіє теоретичним навчальним матеріалом з тем, з утрудненнями використовує одержані знання, не може обґрунтувати свою відповідь; недостатньо засвоїв практичні навички.

0 балів - одержує здобувач вищої освіти, який не володіє знаннями з матеріалу, не може використати одержані знання для відповіді на питання, обґрунтувати свою відповідь; не засвоїв усі практичні навички.

Критерії оцінювання діагностування макропрепарату та вологого препарату відповідно:

9 – 10 балів – здобувач вищої освіти правильно визначив препарат, вид ушкодження і в повному обсязі обґрунтував відповідь,

7 – 8 балів – здобувач вищої освіти правильно визначив препарат, вид ушкодження, але з деяким затрудненням обґрунтовує свою відповідь,

5 - 6 балів – здобувач вищої освіти правильно визначив препарат, але не зміг обґрунтувати відповідь,

0 балів – не правильно визначений препарат та вид ушкодження

За умов порушення здобувачем вищої освіти правил академічної доброчесності (п.2.2.5. Правил внутрішнього розпорядку), то результати оцінювання, отримані під час складання ПМК за відповідь, виставляється оцінка «незадовільно».

Здобувачі вищої освіти, які під час вивчення модуля, з якого проводиться підсумковий контроль, мали середній бал поточної успішності від 4,50 до 5,0 звільняються від складання ПМК і автоматично (за згодою) отримують підсумкову оцінку відповідно таблиці 1., при цьому присутність здобувача освіти на ПМК є обов'язковою. У разі незгоди з оцінкою, зазначена категорія здобувачів вищої освіти складає ПМК за загальними правилами.

Здобувач вищої освіти має право на складання та два перескладання ПМК. У виняткових випадках додаткове перескладання ПМК може бути проведено за персональним дозволом ректора або першого проректора з науково-педагогічної роботи.

Загальна сума балів за модуль визначається як сума балів поточної успішності та балів ПМК. Максимальна кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні кожного модуля (залікового кредиту ECTS) - 200.

По завершенню вивчення Модуля 1. «Судова медицина» заповнюється «Відомість підсумкового модульного контролю», яка подається в деканат для подальшого ранжування здобувачів вищої освіти та в індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти.

Методи навчання

-вербальні/словесні (пояснення, лекція, розповідь, бесіда, інструктаж);

-наочні (спостереження, ілюстрація, презентація);

-практичні (трактування опису ушкоджень тканин, органів та одягу від дії різних чинників та алгоритмів опису ушкоджень);

- пояснювально-ілюстративний або інформаційно-рецептивний (пред'явлення готової інформації науково-педагогічним працівником та її засвоєння здобувачами освіти);
- тематичні дискусії;
- аналіз конкретних ситуацій;
- частково-пошукові дослідницькі методи;

Методи контролю

усний контроль,
письмовий контроль,
тестовий контроль,
практична перевірка,
самоконтроль, самооцінка.

Методичне забезпечення

1. Робоча програма з дисципліни
2. Плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів
3. Силабуси з дисципліни
4. Мультимедійний супровід лекцій
5. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів під час підготовки до практичного заняття та на занятті
6. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів
7. Перелік питань до підсумкового модульного контролю
8. Макропрепарати, вологі препарати, муляжі, фотоілюстрації
9. Навчальні посібники: «Судово-медична танатологічна експертиза»
10. Зразки «Акт судово-медичного дослідження (обстеження)», «Висновок експерта», «Упізнавальна карта»
12. Тестові завдання, ситуаційні задачі

Рекомендована література

Базова

1. Судова медицина. Книга 1. За ред. академіка НАМН України професора В.Ф. Москаленка та професора Михайличенка Б.В. // К.: Медицина, 2012 – 447 С.
2. Судова медицина. Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар, І.А. Федотова, А.М. Біляков.. – Підручник за редакцією проф. Б.В. Михайличенка., п'яте видання – Київ, ВСВ „Медицина”, 2018. – 447 С.
3. Судова медицина. Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар – Підручник за редакцією проф. Б.В. Михайличенка., п'яте видання – Київ, МП „Леся”, 1997. – 655 С.

2. Допоміжна

1. Атлас ушкоджень та їх морфологічні особливості при проведенні судово-медичних досліджень / В.В. Черняк, І.І. Старченко, Є.Я. Костенко, А.Г. Нікіфоров, Б.М. Филенко, Г.М. Мустафіна. – Вінниця : Нова книга, 2021. – 120с.

2. Яланський О.В., Воробйов Ю.В., Яланська Л.О., Воробйов М.Ю. Судово-медична танатологічна експертиза. – Практичний посібник для студентів та лікарів-інтернів вищих медичних навчальних закладів., –Полтава, 2000 -239 с.

Інформаційні ресурси

1. Веб-сайти університетів та електронні ресурси мережі «Інтернет»
2. <http://library.med.utah.edu/WebPath/webpath.html>
3. <https://www.geisingermedicallabs.com/lab/resources.shtml>
4. Елементи: Новості науки [http //elementy.ru/](http://elementy.ru/).
5. <http://elib.umsa.edu.ua/> Електронний архів ПДМУ– репозитарій, електронна бібліотека: Кафедра урології з судовою медициною

Розробники:

Черняк В.В. – доцент, к.мед.н.,

Дев'яткін О.Є. – доцент, к.мед.н.,